

Umeå University

This is a published version of a paper published in *Forskningsrapporter i statsvetenskap vid Umeå universitet ; 2012:1*.

Citation for the published paper:

Westin, K. (2012)

"Hemma i Norrland: om identitet och samhörighet med andra"

Forskningsrapporter i statsvetenskap vid Umeå universitet ; 2012:1, : 127-137

Access to the published version may require subscription.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-53305>

DiVA

<http://diva-portal.org>

8. Hemma i Norrland – om identitet och samhörighet med andra

Kerstin Westin, Institutionen för geografi och ekonomisk historia,
Umeå universitet

Inledning

Platser betyder olika saker för olika människor, och vi utvecklar känslomässiga band till platser. I forskningen används begreppet platsanknytning, och en tämligen accepterad definition av begreppet gavs av Altman & Low redan 1992 – ”an affective bond between people and places”. Dessa band som utvecklas mellan människor och platser rör fysiska egenskaper, människor och sociala relationer. Platsanknytning utvecklas till både flera platser och platser på olika geografiska nivåer. Det handlar om banden till bostaden, till grannskapet, bostadsorten, kommunen, och också (men mindre beforskat) nationen. Människor har ofta stark platsanknytning till den plats där de bor, och speciellt hög brukar banden vara till bostaden. I en spansk studie (Hidalgo & Hernandez, 2001) undersöktes hur starka band människor hade till bostaden, grannskapet och staden/bostadsorten, och det visade sig att de starkaste banden var till det närmaste, dvs. bostaden, och på ”andra plats” kom banden till staden och inte till grannskapet. Tolkningen var inte att grannskapet var oviktigt; det är starka band till grannskapet men inte lika starka som till de geografiska nivåerna under och över (alltså bostaden och staden).

Hur kan vi då beskriva och mäta graden av platsanknytning? Vi har i denna studie använt begreppen hemma (att känna sig hemma i olika geografiska områden), samhörighet med andra och identitet.

Begreppet ”hemma” väcker oftast positiva känslor och ger uttryck för förankring, och de flesta av oss känner oss hemma någonstans. Vår bostad är den plats som väcker starkast känsla av hemma (Terkenli, 1995), det är ett mycket påtagligt ”hemma”: när vi hälsar på en vän åker vi ”hem” till denne och då är det bostaden som är hemmet. Hemma kan också omfatta större geografiska områden: Hemort är platsen (en by, en tätort eller en stad) där vi bor, och kommunen vi bor i kallar vi hemkommun. Till viss del används begreppet

hemlän, och vi använder också ordet "hemland" för att beteckna nationell tillhörighet. Alla dessa olika "hemma" är enkla att geografiskt avgränsa, men lite svårare att innehållsmässigt definiera – vad är det som gör att vi känner oss hemma?

Kopplat till att känna sig hemma är sociala relationer och att känna samhörighet med andra. Samhörighet kan innebära att dela värderingar, historia, eller att prata på ett likartat sätt. Samhörighet kan också vara relationer till andra utan att innebära att dela åsikter, prata på samma sätt osv. Att höra samman med andra är, menar många, ett grundläggande behov.

Förutom att vi kan känna oss hemma och känna samhörighet med andra på olika geografiska nivåer, kan vi också identifiera oss i olika grad med olika platser och regioner. Identitet uttrycker vårt förhållande till var vi bor. Identitet består av minnen, känslor och mening kopplat till platsen och regionen (de är därmed kontextuella), och kan sägas uttrycka hur vi kategoriserar oss i förhållande till en geografisk enhet – t.ex. att känna sig som en norrlänning. Identitet är föränderligt om än förändringen sker långsamt (se bl.a. Paasi, 2001), vilket skulle kunna innebära att en regional identitet kan utvecklas om regionen förändras geografiskt. På en lokal nivå uppfattas identitet viktig för den lokala gemenskapen och att skapa en samhörighet. Människor som känner för sin ort eller bygd och identifierar sig med den är också de som är motiverade att arbeta för att utveckla den (Lundholm, 2002). Det tar tid att bygga upp de sociala nätverken, men när de väl finns där är de en form av kapital (Jack, 2010). Med tiden fylls också platsen och regionen av personliga minnen, viktiga händelser i livet och betydelse som gör dem unika. Identitet med en plats eller en region ökar därför vanligen med ökad boendetid.

Detta kapitel handlar om i vilken grad de boende i de fyra nordligaste länen känner sig hemma och känner samhörighet med andra på olika geografiska nivåer, och med vilka de identifierar sig. Vi undersöker om det finns skillnader i dessa aspekter mellan olika kvinnor och män, mellan yngre och äldre, mellan de som bor i tätorter och de som bor på landsbygd osv.

Att känna sig hemma

Vad som är "hemma" för oss i t.ex. samtal med andra beror på i vilket sammanhang hemma ska beskrivas – är vi utomlands är ofta landet och möjligen en viss del av landet, t.ex. norra Sverige, det vi beskriver som hemma för att tala om för andra var vi kommer ifrån. När vi ska tala om för någon vi möter i Sverige uttrycker vi ofta hemma som kommun och kanske ort – "jag kommer från en liten ort utanför X-stad". På mer lokal nivå blir platsen (byn, orten, stadsdelen) alltmer viktig för att beskriva "hemma".

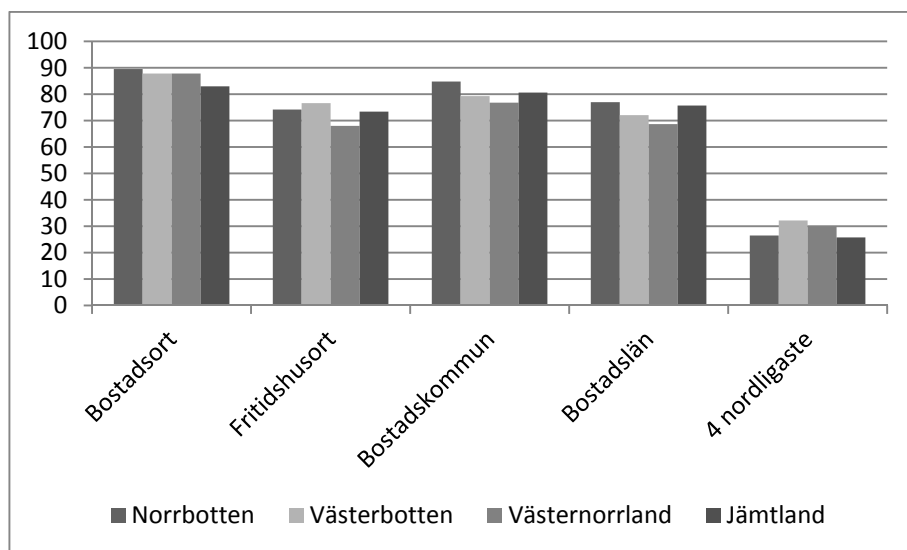
Mindre vanligt är det att prata om hemmaregion, kanske för att region som geografiskt begrepp är mer föränderligt. Regioner är ofta socialt konstruerade, dvs. de har tillkommit för olika ändamål eller syften, och växer därmed fram över tid och förändras i takt med att ändamålen förändras (Paasi, 2001).

När hemma är en plats är det ofta den mycket nära, lokala som uppfattas som mest hemma. De svarande i denna studie känner sig i mycket hög grad hemma

på den ort där de bor, och mellan 85 och 90 procent av de svarande i de olika länen uppger att de känner sig helt hemma¹ på den ort där de bor. Också bostadskommunen, bostadslänet och den ort man har sitt fritidshus på uppfattas som hemma, om än inte i riktigt lika hög grad som bostadsorten. Däremot uppfattas de fyra nordligaste länen i betydligt lägre grad som hemma. Ungefär 30 procent anger att de känner sig helt hemma i norra Sverige, men samtidigt uppger 20 procent att de inte alls känner sig hemma i denna region.

Graden av att känna sig hemma är densamma för kvinnor och män, för kustbor och inlandsbor, för landsbygdsbor och tätortsbor. Vidare är känslan av hemmatillhörighet tämligen bred i den bemärkelse att om man känner sig hemma på den ort där man bor så känner man sig ofta också hemma i kommunen, i länet och – i viss grad - i de fyra nordligaste länen. Detta är samma mönster som när den föregående regionstudien genomfördes under 2008 (Westin, 2009). Känslan av hur de boende i de fyra nordligaste länen hör hemma i olika geografiska miljöer har inte ändrats märkbart.

Figur 8.1 Andel med hög grad av hemmatillhörighet i olika geografiska områden.

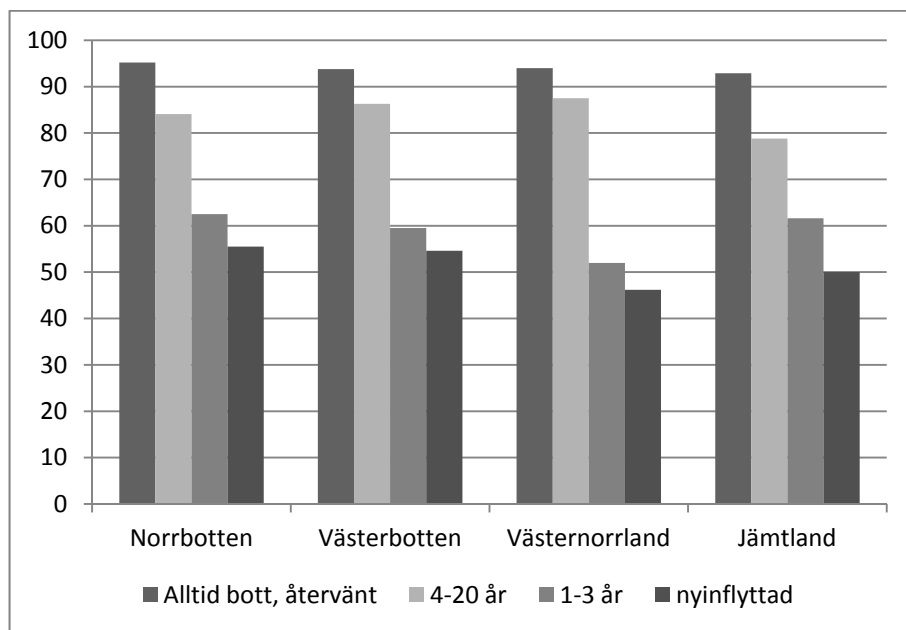
Anmärkning: Följande fråga ställdes: Hur väl känner du dig hemma i dessa geografiska områden? Svaren angavs på en skala där 1 = Inte alls hemma, och 7 = Helt hemma. I figuren redovisas andel som svarat 6 eller 7.

Det finns naturligtvis de som inte känner sig hemma där de bor, men det finns ingen specifik grupp som saknar känslan av hemmatillhörighet. Det är bara drygt en procent som uppger att de inte känner sig hemma alls på den plats där de bor. Även om det inte går att identifiera en homogen grupp som inte känner sig hemma, finns det några faktorer som påverkar graden av hemmatillhörighet. En

¹ Angav 7 på en 7-gradig skala, där 1 = inte alls hemma, och 7 = helt hemma.

aspekt på att känna sig hemma är hur man uppfattar olika villkor på orten där man bor. En hypotes är att om det vardagliga och omedelbara fungerar väl så påverkar det graden av hemmatillhörighet. Det visar sig också att det finns ett positivt samband mellan graden av att känna sig hemma och livsvillkoren på den ort där man bor. Speciellt gäller det sambandet mellan att känna sig hemma och det sociala livet på orten, boendemiljö och trygghet, och de som känner sig helt hemma på orten anser också livsvillkoren vara bättre. Det är dock svaga samband, så förklaringen till vad som gör att man känner sig hemma är mer komplex, eller mer av en känsla med många bottnar.

Figur 8.2 Andel med hög grad av hemmatillhörighet på sin bostadsort, fördelat efter boendetid.

Anmärkning: Följande fråga ställdes: Hur väl känner du dig hemma i dessa geografiska områden? Svaren angavs på en skala där 1 = Inte alls hemma, och 7 = Helt hemma. I figuren redovisas andel som svarat 6 eller 7.

Den tid man bott på sin bostadsort spelar dock viss roll för i vilken grad man känner sig hemma på orten. Drygt en tredjedel av de svarande är uppvuxna på den ort de idag bor på, och ytterligare en sjättedel på en annan ort men i samma kommun. Som figur 8.2 visar är graden av hemmahörighet högre ju längre man bott och mönstret är likartat i de olika länen. De allra flesta som alltid bott på nuvarande bostadsort eller återvänt efter exempelvis studier känner sig helt hemma, och de som bott 4-20 år på orten uppger en hög grad av att känna sig hemma om än något lägre än de som alltid bott på orten eller återvänt hem. De som är relativt nya på bostadsorten har en betydligt lägre grad av hemmakänsla,

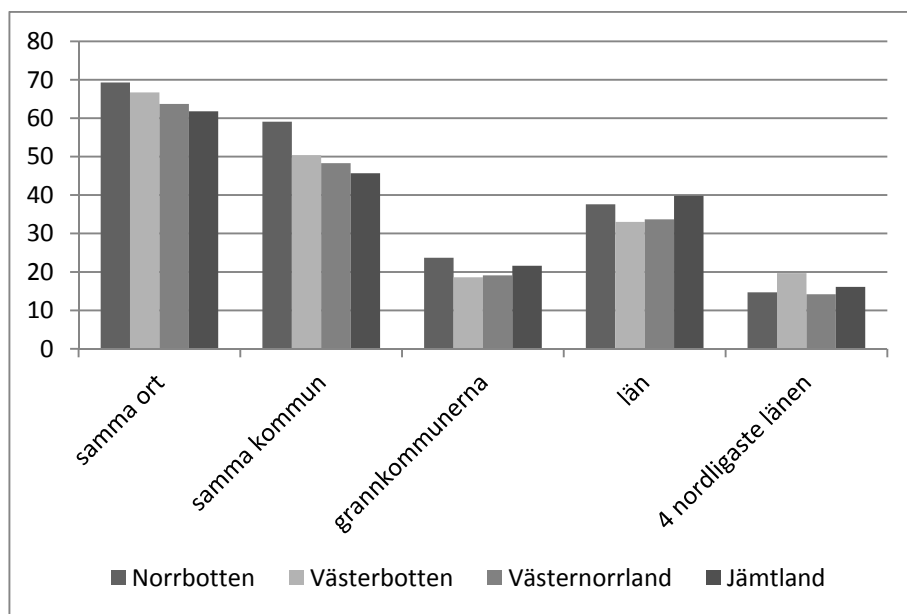
och det förefaller således som om känslan av att höra hemma växer fram med tiden – vilket också stämmer med andra studier.

Samhörighet

Samhörighet handlar om relationer, om sociala band till andra på en plats, en kommun, en region etc. Det handlar om att höra samman med andra geografiskt eller socialt. Det kan handla om att ha likartade intressen, känslor, åsikter men också en samhörighet som grundar sig i man känner andra i omgivningen väl och vet vilken skola som är bäst, vilka bilmekaniker man kan lita på, var bästa svampställena finns, osv.

Högsta samhörigheten känner de svarande med andra på samma ort. Samhörigheten med andra på samma ort är något lägre bland de svarande i Jämtland än i Västerbotten och Norrbotten. Samhörigheten med andra i kommunen är högst i Norrbotten, och skillnaden mellan Norrbotten och övriga kommuner är stor. Vad orsaken till detta är vågar vi inte spekulera i.

Figur 8.3 Andel med hög grad av samhörighet med andra, fördelat på olika län.

Anmärkning: Följande fråga ställdes: I vilken utsträckning känner Du att Du i det dagliga livet hör samman med andra? Svaren angavs på en skala där 1 = Ingen samhörighet och 7 = Stor samhörighet. I figuren redovisas andel som svarat 6 eller 7.

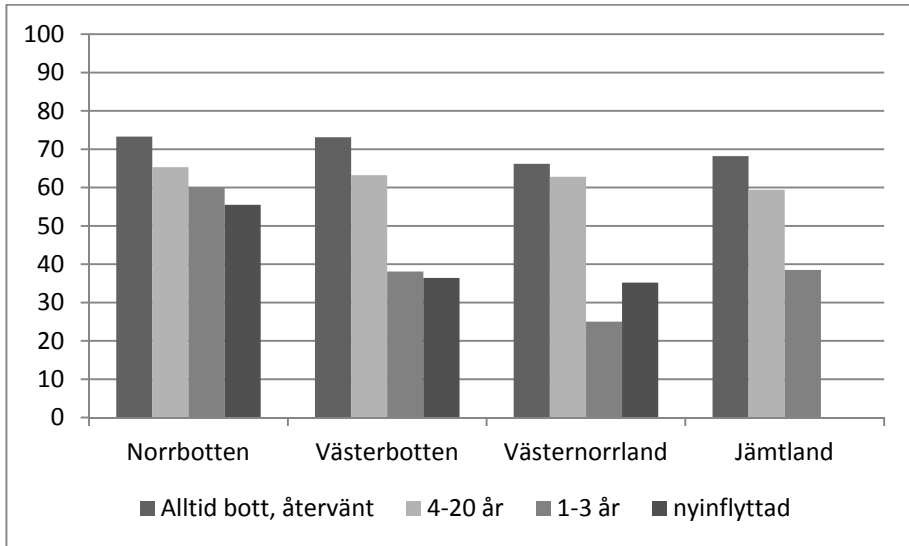
De svarande känner högre samhörighet med andra i länet än med boende i grannkommunerna. En möjlig förklaring är att vissa företeelser och institutioner som förknippas med län är kända och tydliga för medborgarna. Det gäller t.ex. länstrafikbolagen, länsmuséer, länsstidningar, och inte minst länsstyrelsen som myndighet. Länsgränserna har också legat fast i lång tid, i många fall betydligt

längre än kommungränser vilket kan stärka den mentala bilden av vad länet är. Samverkan med grannkommuner förekommer förvisso, men i mindre formaliserad skala och är inte lika påtagligt i vardagslivet för medborgarna. Graden av samhörighet minskar med ökad geografisk yta, och endast omkring 15 procent uppger att de känner stor samhörighet med andra i de fyra nordliga länen.

Det framförs ofta i diskussioner om lokal utveckling att samhörigheten ofta är större på små orter och i mindre kommuner. Argumenten bakom den tanken är att det är lättare att komma in i ett socialt sammanhang och få s.k. "insider-fördelar" på mindre orter där "alla känner alla". Vi finner i denna studie inte att boende i små orter känner större samhörighet med andra på orten än vad boende i större orter gör. Däremot visar det sig att de som bor i kommunernas centralorter känner något större samhörighet med andra i länet. Vi noterar inga skillnader mellan de svarande i kustkommuner, inlandskommuner och fjällkommuner.

De som alltid bott på bostadsorten eller återvänt efter ett antal år på annan ort känner störst samhörighet med andra (se figur 8.4). Också de som bott relativt lång tid, mellan 4 och 20 år, känner hög grad av samhörighet. Detta är samma mönster som när det gäller känsla av hemmahörighet på bostadsorten. Det är också i stort sett samma mönster i de olika länen. När det gäller de som bott kortare tid på orten, eller rent av är nyinflyttade, noteras en del länsskillnader. De svarande i Norrbotten som är nyinflyttade eller som bott högst 3 år på orten känner signifikant högre samhörighet med andra än motsvarande grupper i de andra länen. Eftersom det inte är samma tendens när det gäller hur hemma människor känner sig, dvs de i Norrbotten som bott kort tid på bostadsorten känner sig inte mer hemma än motsvarande grupp i andra län, beror inte skillnaden i samhörighet på slumpen eller datakvalitet. Inte heller är det så att de nyinflyttade svarande i Norrbotten i högre grad än de nyinflyttade i de andra länen kommer från någon annan plats i länet. Varför samhörigheten verkar växa fram snabbare i Norrbotten är svårt att säga, men kanske kan vi tala om en Norrbottensanda?

Figur 8.4 Andel med hög känsla av samhörighet med andra på orten, fördelat på hur länge den svarande bott på sin bostadsort.

Anmärkning: Inga nyinflyttade svarande fanns bland de svarande i Jämtlands län. I figuren redovisas andel som svarat 6 eller 7 på en skala där 1 = Ingen samhörighet och 7 = Stor samhörighet.

Var man växte upp har viss betydelse för hur stark samhörigheten är med andra på bostadsorten, i kommunen, i länet och i Norrland. Känslan av samhörighet med andra på bostadsorten är betydligt högre bland dem som växt upp på orten eller på annan i ort i hemkommunen än bland dem som växt upp utanför länet. Samma sak gäller för samhörighet med andra i kommunen. Är man inte uppvuxen i något av de fyra nordliga länen känner man, som tabell 8.1 visar, betydligt lägre samhörighet med andra i Norrland.

Tabell 8.1 Andel med hög grad av samhörighet med andra, uppdelat på uppväxtort.

Uppväxtort/-region	Samhörighet med andra på/i			
	samma ort	samma kommun	samma län	Norra Norrland
Samma ort	70,7	56,2	35,8	14,8
Samma kommun men annan ort	70,1	56,4	31,8	12,3
Samma län men annan kommun	65,5	52,3	47,8	19,3
Norra Norrland men annat län	62,2	39,0	33,1	28,3
Annat län i Sverige (ej norra Norrland)	49,3	38,3	20,0	7,7
Utanför Sverige	48,6	44,0	23,9	10,7

Anmärkning: Frågan avsåg: I vilken utsträckning känner Du att Du i det dagliga livet hör samman med andra? Tabellen redovisar andel som svarat 6 eller 7 på en skala där 1 = Ingen samhörighet och 7 = Stor samhörighet.

Identitet

Norrlänningen finns i den meningen att det bor människor i Norrland, och geografiskt sett är de då norrlänningar. Men i vad mån identifierar sig människor som norrlänningar? Vi ställde frågan om i vilken mån de svarande känner sig som länsbo (förtydligt som norrbottning, västerbottning, västernorr-länning eller jämtlänning), norrlänning och svensk. Som tabell 7.2 visar är länsidentiteten högst i Norrbotten och klart lägst i Västernorrland. Landskapet tycks i stället betyda mer för identiteten för de som bor i Västernorrland. Av de som bor i landskapet Medelpad är det så många som 95 procent som anger att de identifierar sig helt med landskapet och 80 procent av de som bor i landskapet Ångermanland känner sig som ångermanlänningar.

Nästan fyra av fem svarande menar att beteckningen Norrlänning passar in på dem. De som inte instämmer i att de har en norrländsk identitet är ofta uppvuxna utanför de fyra nordliga länen. Norrlandsidentiteten är dock betydligt lägre bland de som bor i Jämtland. Den lägre länsidentiteten bland de svarande i Jämtland kan inte förklaras av att de i högre grad är födda utanför den fyra nordliga länen, och inte heller av att de i högre grad identifierar sig med sitt eget hemlän. Förklaringen får sökas på annat håll.

Tabell 8.2 Andel med hög grad av identitet, med länet, Norrland och Sverige.

	Länsbo	Norrlänning	Svensk
Norrbotten	86,2	79,3	92,0
Västerbotten	80,8	79,9	91,5
Västernorrland	69,4	77,8	93,6
Jämtland	74,0	69,5	91,1

Anmärkning: Följande fråga ställdes: I vad mån passar följande beteckningar in på vad Du känner att Du är? Tabellen redovisar andel som svarat 6 eller 7 på en skala där 1 = Passar inte alls och 7 = Passar helt och fullt.

Vi finner inga skillnader mellan kvinnor och män när det gäller i vilken utsträckning man identifierar sig med länet, landskapet, Norrland eller Sverige. Inte heller finns något enhetligt mönster när det gäller huruvida de svarande bor i en centralort eller på landsbygden, i kustland eller inland.

Hemma, samhörighet, livsvillkor och politik

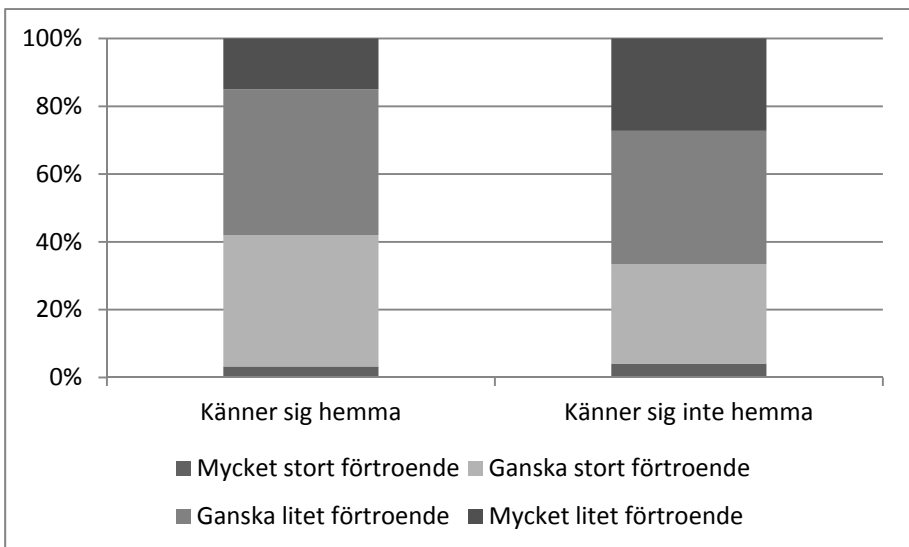
Att känna sig hemma på sin bostadsort och känna samhörighet med andra på orten kan delvis kopplas till hur väl livsvillkoren uppfattas, tillgång till service av olika slag, tillgång till vård, skola och omsorg, medborgarinflytande mm. Studien visar också att de som känner sig hemma på sin bostadsort anser att livsvillkoren för män och kvinnor, det sociala livet, boendemiljön och trygghet är bra. Däremot finns inget samband mellan att känna sig hemma på bostadsorten och exempelvis tillgång på vård och omsorg, arbetstillfällen, kollektivtrafik, kultur, butiker och jämställdhet. Det är i stort sett samma mönster när det gäller grad av samhörighet: det är samma faktorer samt trygghet och entreprenörsanda som de

med hög känsla av samhörighet anser fungerar bättre. Ofta är dock känslan av "hemma" större än känslan av samhörighet.

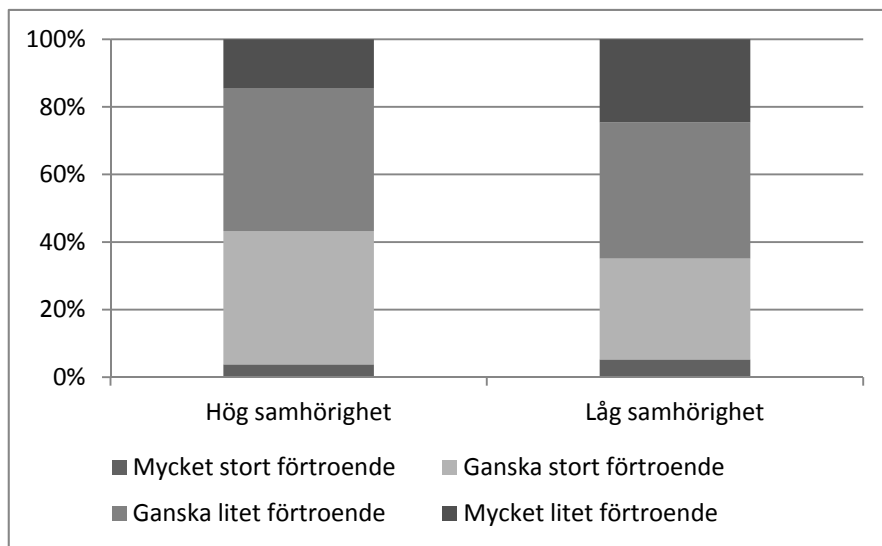
Det finns också samband mellan å ena sidan graden av att känna sig hemma och samhörighet med andra på bostadsorten och i kommunen och å andra sidan förtroende för politiker. Sambandet pekar på att de som inte känner sig hemma på den ort där de bor inte heller har förtroende för politiker på kommunal nivå. Detta illustreras i figur 8.5, som visar att drygt 40 procent av de som i hög grad känner sig hemma på den ort där de bor har mycket stort eller ganska stort förtroende för sina kommunpolitiker, medan motsvarande andel är drygt 30 procent för de som inte känner sig hemma på bostadsorten. Det är samma mönster när det gäller grad av samhörighet och förtroende för politiker i bostadskommunen (se figur 8.6). Än mer frapperande är att drygt 20 procent av de som inte känner sig hemma på bostadsorten eller inte känner samhörighet med andra på den ort där de bor har mycket lågt förtroende för politikerna på kommunal nivå.

Tre av fyra svarande är ganska eller mycket nöjda med det sätt som demokratin fungerar på i den kommun där de bor. Graden av nöjdhet sammanhänger inte med hur hemma den svarande känner sig i kommunen eller på sin bostadsort, däremot är de som i högre grad känner sig höra samman med andra på bostadsorten och i kommunen betydligt mer nöjda med demokratin som den fungerar. Det politiska engagemanget, uttryckt som viljan att påverka politiska beslut i sin bostadskommun, har dock inte något samband med hur hemma den svarande känner sig på sin bostadsort eller i sin hemkommun. Det finns dock ett samband mellan uppfattningen om möjligheterna att påverka och hög grad av att känna sig hemma i kommunen.

Figur 8.5 Förtroende för politiker för de som känner sig hemma i hög respektive låg grad på den ort där de bor.

Figur 8.6 Förtroende för politiker för de som har hög och låg grad av samhörighet.

Norrlänningen finns

Vad som gör att människor känner sig hemma på en plats eller i en region, identifierar sig med en plats och känner samhörighet med andra handlar mycket om känslor som inte alltid kan omsättas i konkreta faktorer. Det handlar om förankring och band, och dessa ter sig olika för olika människor. Vi har i denna studie funnit att människor kan känna sig hemma på en ort eller i en region utan att känna någon större samhörighet med andra. Samtidigt visar studien att identiteten kan vara större än graden av samhörighet och hemmakänsla. I tabell 8.3 sammanfattas och jämförs olika mått på hur väl människor känner sig förankrade på sin bostadsort, sin bostadskommun, bostadslän och i Norrland.

Tabell 8.3 Andel med hög grad av känsla av hemma, identitet och samhörighet.

	ort	kommun	län	Norrland
Hemma	88	80	73	29
Samhörighet	66	52	33	16
Identitet	--	--	78	78

Anmärkning: Tabellen redovisar andel som svarat 6 eller 7.

Såväl graden av att känna sig hemma som graden av att höra samman med andra minskar ju högre den geografiska nivån är. De flesta känner sig hemma på den ort där de bor, och flertalet också i sin bostadskommun och i sitt bostadslän, medan betydligt färre känner sig "hemma" i Norrland. Samma mönster gäller för känslan av samhörighet, även om graden av samhörighet är lägre än graden av

att känna sig hemma. Identiteten med länet och Norrland är dock hög. Så oavsett om man känner sig hemma i Norrland eller inte, och avsett om man känner samhörighet eller inte identifierar människor sig med sitt bostadslän och med Norrland. Det som mest förefaller påverka om man identifierar sig som norrlänning eller inte är var man väste upp. De som växte upp någon annan stans än i de fyra nordligaste länen identifierar sig i lägre grad med Norrland.

Identiteten är starkare än känslan av hemma och samhörighet, men vad identitet innebär i konkreta termer är svårt att veta. Vi har frågat efter människors uppfattning om och känslor för relativt abstrakta begrepp, men det är begrepp som människor kan förhålla sig till och som är meningsfulla utan att definieras. Så – norrlänningen finns, men vad som karaktäriserar norrlänningen vet vi inte. Antagligen samma saker som karaktäriserar en värmlänning, en hallänning eller en gotlänning – det är en känsla och en beskrivning av att tillhöra något.

Referenser

Altman, I. & Low, S., 1992. Human behavior and environments: Advances in theory and research. I Altman, I. & Low, S. (red) *Place attachment*. New York: Plenum.

Hidalgo, M. C. & Hernandez, B., 2001. Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273-281.

Jack, G., 2010. Place Matters: The Significance of Place Attachments for Children's Well-being. *British Journal of Social Work*, 40, 755-771.

Lundholm, E., 2002. Den sociala ekonomin i glesa miljöer – en teoretisk diskussion. CERUM Working paper 41, Umeå universitet.

Paasi, A., 2003. Region and place: regional identity in question. *Progress in Human Geography*, 27(4), 475-485

Terkenli, T. S., 1995. Home as a region. *The Geographical Review*, 85(3), 324-334.

Westin, K., 2009. Finns det en norrländsk identitet? I Lidström, A. (red) *Kan norra Norrland regionaliseras? Beslutsprocesser och medborgarperspektiv*. Forskningsrapporter i statsvetenskap vid Umeå universitet, 2009:2.

